

Petrusewicz, Kazimierz

"Teoria Moritza Wagnera o powstawaniu gatunków. Przyczynek do dziejów biogeografii", Józef Babicz, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 11/1-2, 130-131

1966

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

L. S. Hearnshaw, *A Short History of British Psychology, 1840—1940*. Methuen and Co Ltd, London 1964, ss. XI + 331.

Historia rozwoju psychologii w Wielkiej Brytanii nie była do tej pory opracowana. Pionierskiej pracy podjął się wykładowca tego przedmiotu na uniwersytecie w Liverpoolu, były przewodniczący Brytyjskiego Towarzystwa Psychologicznego, prof. L. S. Hearnshaw.

Historię brytyjskiej psychologii otwiera rok 1840, w którym John Stuart Mill pisał o psychologii w traktacie poświęconym logice. Pojęcie psychologii było wówczas obce brytyjskiemu czytelnikowi. W obecnych czasach prawie każdy uniwersytet posiada katedrę tego przedmiotu. Brytyjskie Towarzystwo Psychologiczne liczy ok. tysiąca członków, a przedstawiciele tej specjalności znajdują zatrudnienie w administracji państwowej, w szpitalach, instytucjach przemysłowych i handlowych itp. Ta wielka zmiana zaszła w ciągu 100 lat. W tym okresie psychologia została wyodrębniona z filozofii i jako niezależna nauka zyskała większe możliwości rozwoju. Nawiązały się kontakty naukowe z innymi krajami. Naukowcy brytyjscy cieszyli się dużym autorytetem, a psycholog francuski Ribot stwierdził w 1870 r., że od czasów Hobbesa i Locke'a Anglia stała się krajem, który najwięcej przyczynił się do rozwoju światowej psychologii. W latach późniejszych dopiero na czołowe miejsce wysunęły się Niemcy, a następnie Stany Zjednoczone.

Za pierwszego psychologa brytyjskiego uważa się Baina, który miał nawet interesujących poprzedników, tyle że nie byli oni jeszcze psychologami „czystej krwi”. Od niego więc i jego prekursorów rozpoczyna się książka Hearnshawa. Liczy ona 15 rozdziałów poświęconych wybitnym jednostkom lub kierunkom w brytyjskiej psychologii. Kolejne omawiane zagadnienia są następujące: Bain i jego poprzednicy, psychologia i psychopatologia do 1875 r. (Mesmer, Carpenter, Maudsley), ewolucja i psychologia (Darwin, Spencer, Lewes, Butler), Galton i psychometria (Pearson), neurologia i neurofizjologia (Jackson, Ferrier, Bastian, Sherrington, Head), psychologia porównawcza (Darwin, Romanes, Morgan, Hobbouse), psychologia społeczna (Wallas), różne kierunki w psychologii (materializm naukowy, reakcja religijna, idealizm niemiecki), psychologia systematyczna (Sully, Ward, Stout), psychopatologia do 1914 r. (Havelock Ellis), badania i towarzystwa naukowe, McDougall, szkoła londyńska (Spearman, Burt), psychologia brytyjska w okresie międzywojennym (Barlett) i psychologia stosowana.

Książka, napisana ciekawie i przystępnie, zwężym językiem, zawiera dużo materiału. Układ jej jest przejrzysty i systematyczny. Opracowano ją bardzo starannie. Każdy rozdział jest zaopatrzonej w bibliografię. Korzystanie z podanej treści ułatwiają indeksy: autorski i przedmiotowy.

Czytelnik interesujący się psychologią, kulturą, medycyną, socjologią i pedagogiką znajdzie tutaj dużo cennych wiadomości.

Teresa Ostrowska

Józef Babicz, *Teoria Moritza Wagnera o powstawaniu gatunków. Przyczynek do dziejów biogeografii*. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław—Warszawa—Kraków 1966, ss. 156.

Ogłoszona drukiem jako t. 35 *Monografii z dziejów nauki i techniki*, wydawanych przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN, praca habilitacyjna J. Babicza jest obszernym wykładem teorii ewolucji Wagnera i gruntowną jej oceną. Autor podjął bardzo trudne zadanie: postanowił scharakteryzować na wybranym przykładzie wzajemne oddziaływanie myśli geograficznej i myśli biologicznej w XIX w.

Zajął się postacią, której wkład do geografii, biologii i biogeografii jest niejednoznaczny. Kontrowersja z Darwinem uczyniła Wagnera znanym wśród biologów, ale spór szybko wygasł, a o Wagnerze zapomniano tak dalece, że nie ma literatury na ten temat. Z tego względu praca J. Babicza jest cennym wkładem do historii biologii XIX w.

Wybranie postaci w gruncie rzeczy mało znanej, dyletanta, już samo przez się wprowadza w szczególny klimat XIX w., kiedy to biologia zaczynała się dopiero kształtować jako system różnych i dobrze wyodrębnionych dyscyplin, wśród których szczególną pozycję (ze względu na udział faktów biogeograficznych w kształtowaniu myśli biologicznej) zajmowała biogeografia. Postać Wagnera stanowi szczególny i krącowy przykład wpływu, jaki miała darwinowska teoria ewolucji na życie naukowe okresu.

Układ pracy jest przejrzysty i logiczny: *Przedmowa*, *Wstęp* i dwa pierwsze rozdziały — to historia zagadnienia, tło historyczne pracy Wagnera i charakterystyka jego poprzedników; początek III rozdziału — to wierny wykład ewolucyjnej teorii Wagnera, następnie ocena tej teorii, ujętej porównawczo z teorią Darwina, i wreszcie charakterystyka roli, jaką Wagner odegrał w biologii i geografii.

Podkreślić należy niezwykle rzetelny, budzący zaufanie wykład omawianych teorii, czasem prawie rażący „obiektywistycznością” czytelnika z temperamentem polemicznym. Niemniej jednak jest to nieoceniony skrót poglądów mało dziś znanych, i choć kategorycznie przeczystawianych darwinowskim, choć naukowo niedopracowanych i niesłusznych, to przecież współkształtujących front walki o nową, ewolucyjną ogólną teorię przyrody organicznej.

Do najważniejszych zalet pracy należy oddanie atmosfery, jaka wytworzyła się w drugiej połowie XIX w. wokół teorii Darwina, oraz przedstawienie różnych nawyków myślowych epoki, przeszkadzających Wagnerowi i jego współczesnym w pełnym zrozumieniu wieloprzyczynowego darwinowskiego modelu ewolucji. Podjęta przez Wagnera próba jednoznacznego określenia „mechanicznej” przyczyny ewolucji wydawała się jemu i jego współczesnym sensowna na równi z próbami odkrycia innych jednoznacznych przyczyn ewolucji (np. mutacji).

Interesująco dobrana jest dokumentacja pracy: jest to materiał, który pozwala autorowi przemyśleć rozwój poglądów słynnego podróżnika oraz scharakteryzować czynniki subiektywne i obiektywne kształtujące teoretyczny, nie wykonany do końca program Wagnera.

Cenna jest również ocena merytoryczna: krytyka teorii ewolucji Wagnera i ocena jej roli w biologii i geografii. Autor, z wykształcenia geograf, opanował koncepcje i idee biologiczne związane z ewolucją tak gruntownie, że nie można stwierdzić w przedstawianym przykładzie błędów lub zbyt daleko idących uproszczeń. Wprawdzie w referacie teorii Darwina użyłbym innych zwrotów lub inaczej ułożył akcenty, ale jest to kwestia różnicy poglądów, a nie błędnego ujęcia.

Praca jest napisana jasno i zrozumiale. Autor porusza się swobodnie w dziedzinie tak mało dotychczas opracowanej, jak historia pojęć, koncepcji i teorii naukowych.

Kazimierz Petruszewicz

Claude Bernard, *Cahier de notes, 1850—1860*. Opracował i opatrzył komentarzem Mirko Dražen Grmek, przedmowa Roberta Courriera. Gallimard, Paris 1965, ss. 351.

Doktor M. Grmek, znany jugosłowiański historyk nauki pracujący od wielu lat we Francji, opublikował dotychczas niedostępne w zasadzie pisma Claude Bernarda, za co należy mu się szczególne podziękowanie. Nie jest to bowiem kolejne